

Osmo A. Wiio & Erkki Teikari

LAUSUNTO JORMA MIETTISEN VÄITÖSKIRJASTA
"SANOMALEHTIEN LUKEMINEN"

TYÖN HISTORIAALLINEN TAUSTA

Lisensiaatti Jorma Miettisen väitöskirjatyö *Sanomalehtien lukeminen: Maakuntien ykkösleh-
tien lukijoiden kiinnostus sekä väline- ja si-
säلتökäyttö* on monella tavalla historiallinen
työ. Sen lisäksi, että se on Helsingin yliopis-
ton viestinnän koulutusohjelman piirissä en-
simmäinen väitöskirja, niin työn aihe liittyy
- päivänkohtaisuudestaan huolimatta - monella
tavalla viestinnän tutkimuksen historiaan.

Nykyaikainen viestinnän tutkimus alkoi ni-
menomaan ns. lehdistöoppina Saksassa, jossa
sitä kutsuttiin Zeitungswissenschaft-nimellä,
ja USA:ssa, jossa käytettiin kansainvälistä
Journalism-nimitystä. Suomi ei tee tästä ke-
hityksestä mitenkään poikkeusta, sillä suoma-
lainen viestinnän opetus ja tutkimus alkoi
1920-luvulla lehdistöoppina silloisessa Yhteis-
kunnallisessa korkeakoulussa. Voidaankin sanoa,
että viestinnän eli kommunikaation sekä opetus
että tutkimus olivat ennen toista maailmansotaa
pääasiassa lehdistöoppia, vaikka esim. propa-
gandatutkimus oli jo viitoittamassa tietä uu-
sille suuntauksille. Tämänkertaisen väittelijän
työ liittyy aiheensa, vaikkei ehkä välttämättä
käsittelynsä puolesta lehdistöopin pitkään tut-
kimustraditioon.

Muitakin historiallisia liittymäkohtia on.
Mittaavia menetelmiä käyttävä viestinnän tutki-
mus alkoi 1930-luvun lopulla Saksasta Yhdysval-
toihin muuttaneen sosiologi Paul Lazarsfeldin
toimesta. Hän ryhtyi suorittamaan ns. yleisö-
tutkimuksia amerikkalaisille kaupallisille
yleisradioyhtiöille. Samalla hän toi viestinnän
mallien kehitykseen uuden paradigman eli sen
organismien, ihmisen, jossa joukkoviestinnän
vaikutuksesta muutoksia tapahtui. Lazarsfeld

osoitti, että sama joukkoviestintä aiheuttaa
erilaisissa yleisöryhmissä erilaisia vaikutuksia.
Siihen asti oli etsitty universaaleja, yleis-
päteviä joukkoviestinnän vaikutuksia. Lisensi-
aatti Miettisen työ liittyy myös Lazarsfeldin
aloittamaan yleisötutkimuksen traditioon.

Kolmas työhön liittyvä tutkimustraditio ei
ole yhtä selvästi viestinnän tutkimuksen histo-
riaa, mutta kuitenkin siihen kuuluu. Tarkoitam-
me George Gallupin aloittamaa mielipidetutki-
muksen historiaa, joka oikeastaan nimenomaan
syntyi v. 1930 lehden lukijakunnan mielenkiin-
non mittaamiseksi. Itse mielipidetutkimus sai
alkunsa vähän myöhemmin. Miettisen väitöskir-
jassa käytetty haastattelumenetelmä on paljolti
Gallupin tuolloin esittämien periaatteiden mu-
kainen.

Neljäs tutkimusperinne liittyy itse sanoman
tutkimukseen eli sisällön erittelyyn. Viestin-
nän tutkimusmenetelmänä se on peräisin jo en-
simmäistä maailmansotaa seuranneelta propagan-
datutkimuksen ajalta.

Ainakin nämä tutkimusperinteet ovat löydetä-
vissä Miettisen työn taustalta. Jos sitten ky-
sytään, mitä oppisuuntaa tai traditiota tai
viestinnän mallirakennetta Miettisen tutkimus
edustaa, niin sopivan lokeron löytäminen ei ole
aivan helppoa. Ehkäpä leimaamisen välttämiseksi
Miettinen varovaisesti esittelee itse useimmat

kysymykseen tulevat koulukunnat tarkastellen niiden hyviä ja huonoja puolia. Hänen lähestymistapansa on moniulotteinen, mutta jos kuitenkin katsoo itse tuloksia, niin on ainakin voimakas houkutus nähdä työ kansainvälisen ns. *käyttösytytutkimuksen ja funktiotutkimuksen* viitekehyksissä.

Aiheen tärkeydestä ei ole vähäisintäkään epäilyä. Paljosta tutkimisesta huolimatta sanomalehdistön lukemisesta ja lukijoista on puuttanut maassamme kokonaisesitys eikä niitä juuri löydy kansainvälisestikään. Lisäksi osa aikaisemmasta aineistosta on ainakin potentiaalisesti vanhentunutta, sillä ei voi kuvitella radion ja television tulleen saaliinjaolle vaikuttamatta olennaisesti vanhimman todellisen joukkoviestinnän käyttöön.

ARVOSTELU

Miettisen työ perustuu empiiriseen aineistoon, joka on kerätty ns. obsläs-menetelmällä yhden-toista maakuntien ykköslehden lukijakunnasta. Lisäksi samoista lehdistä on suoritettu sisältönerittely.

Obsläs-menetelmässä haastateltaville ($n = 1179$) näytetään tutkittavan lehden numero, josta kysytään artikkeleiden, kuvien ja mainosten lukemista sekä lukemisen intensiteettiä. Eri-alaisten välivaiheiden jälkeen lukemistutkimuksessa on siten palattu lähelle sitä alkumuotoa, jota Gallup suositti v. 1930. Vaikka lukemistutkimuksia onkin paljon suoritettu, ei tuloksia ole juurikaan käsitelty akateemisella tasolla ja teorian kehitys on selvästi jäänyt käytännön tarkoituksien varjoon. Miettisen tutkimus tarjoaa tässä mielessä runsaasti sekä uutta tietoa että uusia tutkimushaasteita.

Miettinen osoittaa ensinnäkin, että Suomessa luetaan sanomalehtiä toiseksi eniten maailmassa Japanin jälkeen.

Erittelyssään Miettinen pohjaa kahteen sanomalehtien käytön tyyppiin: välinekäyttöön ja sisältökäyttöön. Sisältökäytössä on keskitytty aikaisempaa tutkimusta enemmän lukijoiden kiinnostuksen ja ympäristötekijöiden osuuteen lukemista selvittävinä tekijöinä.

Faktorianalyysiin perustuen Miettinen luokitaa sanomalehden lukemisen kiinnostusulottuvuudet neljäksi:

1. ulkomaankiinnostus,
2. viihdekiinnostus,
3. yhteiskunnallinen kiinnostus ja
4. kulttuurikiinnostus.

Miettinen päätyy mittaamaan kiinnostusaiheiden valitsemista asteikolla *tiedollinen* versus *elämyksellinen*. Tämän perustella yleisö voitiin jakaa kolmeksi päätyypiksi:

1. elämykselliset,
2. tasapainoiset ja
3. tiedolliset.

Tulokset osoittivat, että runsaasti lukevat käyttävät paljon kaikkia eri aihepiirejä, myös elämyksellistä viihdesisältöä. Sen sijaan vähän lukevien käyttö on runsasta vain elämyksellisestä painottuneen viihdesisällön kohdalla. Vähän lukevat suosivat voittopuolisesti tai jopa yksipuolisesti elämyksellistä viihdesisältöä.

Miettisen tutkimuksen viitekehys on mielekäs ja sitä on käytetty johdonmukaisesti. Sen sijaan voisi kylläkin arvostella sitä, että viitekehys ei liity kovinkaan kiinteästi viestinnän tutkimuksen muuhun mallien kehitykseen. Laajemmat tutkimussidokset jäävät vain eräiden viitteiden varaan.

Miettinen on käyttänyt työssään normaalien taulukointien lisäksi korrelaatio-, faktori- ja regressioanalyysijä. Menetelmiä on käytetty oikein, mutta eräissä kohdin menetelmien dokumentointi on puutteellista. Tärkeimmät tiedot ovat tosin löydettävissä, mutta ei aina asianomaisen taulukon kohdalta, vaan muualta tekstistä. Tämä on lukijan kannalta kiusallista. Menetelmäopetuksen yhteydessä pitäisikin entistä enemmän kiinnittää huomiota menetelmien dokumentoinnin vaatimuksiin.

Tutkimuksen otoksessa on vinoutumaa, sillä siinä on jonkin verran naisten yliedustusta ja maanviljelysväestön aliedustusta ja lisäksi siitä puuttuvat kokonaan Helsingin, Tampereen ja Turun alueiden väkirikkaat alueet ja suurlehdet. Pääosin nämä puutteet johtuvat tutkimusasetelman taloudellisista mahdollisuuksista: vain tämä aineisto oli tutkijan käytössä ilman hyvin suuria

lisäkustannuksia. Tutkija on kuitenkin selvittänyt otoksen vinoutuman mahdollisen vaikutuksen, joten asiaa ei voi pitää kovin vakavana puutteena.

Liian pitkälle menevänä johtopäätöksiä tekonä pidämme kuitenkin sitä, että väittelijä tarkastelee pitkään alueellisia eroja lukemiskäyttäytymisessä, kun hänellä kuitenkin on ollut käytettävissään obslās-tiedot ja sisällön erittely vain yhdestä numerosta kutakin tutkittua lehteä kohden. Vaikka voimavarat eivät ilmeisesti antaneet myöden useampaan haastatteluun, niin samojen lehtien useamman numeron sisällön erittelyä ei olisi mikään estänyt. Täten kaikkien tutkittujen lehtien kohdalla ei olisi ollut mahdollista suorittaa obslās-tutkimusta, mutta sisällön erittely olisi kuitenkin tuonut esille alueellisia eroja nykyistä erittelyä luotettavammin. Tämä puute on ehkä vakavin huomautus väitöskirjan tutkimusasetelmasta. Samantapainen liian pitkälle menevä johtopäätös perustuu eräisiin kovin pieniin korrelaatioiden itseisarvoihin - luokkaa .10 - vaikka arvot olisivatkin tilastollisesti sinänsä merkitseviä suuren tapausmäärän ansiosta.

Työssä esiintyy lisäksi eräitä terminologisia epätasuuksia ja kielivirheitä. Oheisena on myös tekijän itsensä toimittama painovirheluettelo.

Miettisen työllä on - edellä esitetyistä huomautuksista huolimatta - suuret ansiot. Se on erittäin johdonmukaisesti toteutettu, menetelmiä on käytetty oikein ja tulokset ovat mielekkäitä ja olennaisia. Työ on lisäksi harvinaisen sujuvasti ja luottavasti kirjoitettu, lukijan vaivoja on helpotettu monin tavoin. Työn tulokset perustuvat hyvin laajaan empiiriseen aineistoon. Tutkija osoittaa lisäksi erittäin syvälistä alan tutkimuksen ja kirjallisuuden tuntemusta.

Miettinen on työnsä lopussa tarkastellut myös "tutkimuksen opetuksia", mitä pidämme hyvin ansiokkaana osuutena.

Edellä esitetyn perusteella suosittelemme mielihyvin Jorma Miettisen väitöskirjatyön "Sanomalehtien lukeminen" hyväksymistä tohtorin arvoon oikeuttavaksi opinnäytteeksi ja ehdotam-

me sille arvosanaa magna cum laude approbatur.

Nicholas R. Garnham

LAUSUNTO KAUKO PIETILÄN VÄITÖSKIRJASTA
"FORMATION OF THE NEWSPAPER: A THEORY"

Yhteiskuntatieteellisen tiedekunnan nimeämänä vastaväittäjänä Kauko Pietilän väitöstilaisuudessa Tampereen yliopistossa marraskuun 28. päivänä 1980 annan seuraavan tarkastuslausunnon.

Jo valistuksen ajalta lähtien ovat länsimaiset intellektuellit olleet keskeisesti kiinnostuneita symbolimuotojen synnystä, sosiaalisen merkityksen muodoista, niiden vaihteluista eri kulttuurien ja yhteiskuntamuodostumien sisällä ja välillä sekä niiden suhteesta ja funktiosta yhteiskuntamuodostumien materiaalisempiin elementteihin nähden.

Nämä luonteenomaiset kysymykset asetti tieteen nouseva porvaristo uusine taloudellisine toimintamuotoineen sisäisenä haasteena feodaalista järjestystä vastaan sekä eurooppalaisen sivilisaation räjähdysnomainen ekspansio tutkimusmatkojen ja valloitusten myötä. Edellinen toimintamuotoineen sisäisenä haasteena feodaalista järjestystä vastaan sekä eurooppalaisen sivilisaation räjähdysnomainen ekspansio tutkimusmatkojen ja valloitusten myötä. Edellinen toimintamuotoineen sisäisenä haasteena feodaalista järjestystä vastaan sekä eurooppalaisen sivilisaation räjähdysnomainen ekspansio tutkimusmatkojen ja valloitusten myötä. Edellinen toimintamuotoineen sisäisenä haasteena feodaalista järjestystä vastaan sekä eurooppalaisen sivilisaation räjähdysnomainen ekspansio tutkimusmatkojen ja valloitusten myötä. Edellinen toimintamuotoineen sisäisenä haasteena feodaalista järjestystä vastaan sekä eurooppalaisen sivilisaation räjähdysnomainen ekspansio tutkimusmatkojen ja valloitusten myötä.

